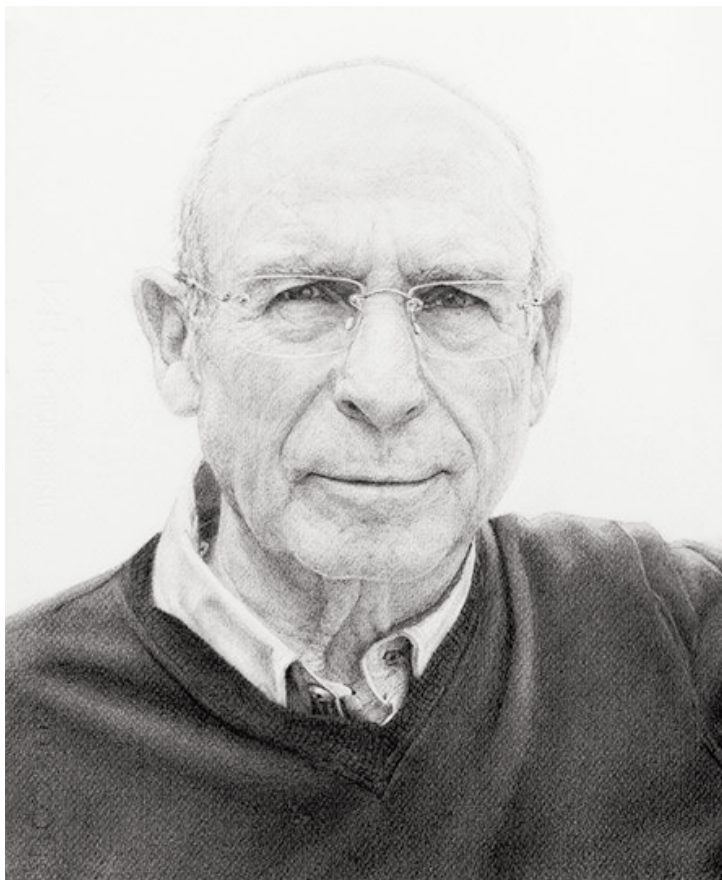

ANTONI FERRER
POESIA COMPLETA
1979-2021

Antoni Ferrer — Dibuix de Ricardo Rosillo, 2016

Antoni Ferrer

POESIA COMPLETA

1979-2021

PRÒLEG:

D. SAM ABRAMS

**institució
alfons el magnànim
centre valencià
d'estudis i d'investigació**

VALÈNCIA, 2021

COL·LECCIÓ
POESIA — OBRES COMPLETES

Dirigida per Vicent Berenguer

Vinyeta de la coberta:
Imatge de la Fortuna a cavall fugint del Fat del Destí
Xilografia de Cesare Malfatti. Pàdua, 1615

- © 2021, del dibuix: Ricardo Rosillo, 2016
© 2021, de la fotografia de la pàgina 473: Bela Garcia Baraza, 1993
© 2021, del pròleg: D. Sam Abrams

© 2021, Antoni Ferrer Perales

© 2021, d'aquesta edició:

Institució Alfons el Magnànim
Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació
Corona, 36 — 46003 València
Tel.: +34 963 883 169 — Fax: +34 963 883 170
iam@alfonselmagnanim.com
www.alfonselmagnanim.net

MADE AND PRINTED IN SPAIN

ISBN: 978-84-7822-909-3
DIPÒSIT LEGAL: V. 2334 - 2021

Composició: GRÀFIQUES SOLER, S.L. — València
Impressió:

IMPRESA
DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

PRÒLEG

«LA GLÒRIA SALVADA DE LA VIDA»

Diguem-ho d'una vegada: Antoni Ferrer i la seva obra poètica constitueixen un dels autèntics tresors de la literatura catalana contemporània, un tresor ocult per la majoria dels lectors de la comunitat lingüística, un tresor ocult que els valencians han guardat amb cura, estima i persistència al llarg de gairebé quatre dècades.

De fet, és un veritable miracle que ens hagi arribat l'obra de Ferrer perquè tota una sèrie d'elements presagiaven que potser no seria possible. La discreció i modèstia natural del caràcter de l'autor. L'opció personal ben assumida del seu arrelament elianer profund. La seva vocació de pedagog de joves en lloc d'una brillant carrera universitària més avantatjosa. La seva eclosió tardana com a poeta als quaranta-un anys amb el llibre *Partitura laberint*. La successiva desaparició d'editorials com Víctor Orensa, La Forest d'Arana, Amós Belinchón o Tàndem, que havien donat a l'estampa obres seves de primera magnitud com ara

Cançó de bressol per ajudar a benmorir galàxies, Pietà o Cant temporal. La fidelitat invariable del poeta al seu projecte intel·lectual, artístic i poètic al llarg dels anys, encara que això significués anar contra corrent de les tendències, les preferències i les modes de la seva època.

Però la tenacitat del nostre poeta i del seu entorn cultural i literari han preservat la seva veu per a tots nosaltres. La publicació del volum recopilatori, *POESIA COMPLETA 1979-2021*, que l'amable lector té a les mans, en la curosa i bellíssima edició de la col·lecció «Poesia—Obres Completes» de la Institució Alfons el Magnànim-CVEI, només es pot qualificar d'esdeveniment majúscul en el món de l'edició en llengua catalana. S'havia fet un assaig general a *Poesia reunida 1979-2006* (Paiporta: Denes, 2006), però ara estem davant de la versió definitiva i autoritzada de l'obra poètica de l'autor, establert per ell mateix. Si tot va bé, aquest llibre està destinat a convertir-se en un referent absolut i indefugible en el panorama de la poesia catalana moderna i contemporània.

Diffícilment trobaríem tanta substància poètica en un volum de només 496 pàgines, un autèntic prodigi de concentració textual. Tanta vitalitat, humanitat, amorositat, alteritat, consciència moral, lucidesa, capacitat analítica i crítica, saviesa, transcendència, varietat, riquesa i mestratge artístic. A més, el nivell d'excel·lència artística es manté de cap a cap del volum. Estem massa acostumats a veure atapeïts volums d'obra poètica completa que a partir d'un cert moment

decauen, però aquest no és el cas de *POESIA COMPLETA 1979-2021*. Els apartats finals del llibre on s'inclouen els poemes dispersos i inèdits no representen cap desil·lusió pels lectors i no desmereixen gens al costat de la desena de llibres donats a conèixer pel nostre poeta entre *Partitura laberint* i *Lux aeterna*.

Gràcies a la publicació de *POESIA COMPLETA 1979-2021* podrem llegir correctament l'obra d'Antoni Ferrer perquè s'aprecia sempre millor si l'encarem en el seu conjunt. Ferrer és un poeta arquitectònic on cada poema ocupa un lloc determinat a cada llibre i, al seu torn, cada llibre ocupa un lloc determinat en la producció general del nostre autor. Gairebé m'atreuria a dir que Ferrer ha fet, com Walt Whitman, Charles Baudelaire, Jorge Guillén o Luis Cernuda, un sol llibre a la vida, el llibre que ara, per fi, teniu a les mans, gràcies als bons oficis i dedicació del poeta i editor Vicent Berenguer i la institució cultural que representa. Un llibre que, per anar bé, hem de llegir en la seva totalitat per a resseguir l'evolució de l'extraordinària aventura humana i creativa de gairebé quaranta anys que conté.

Si fem un bon ús de *POESIA COMPLETA 1979-2021*, ara podrem apreciar nítidament el disseny total de la producció ferreriana que es dreça sobre alguns conceptes fonamentals: tradició i modernitat, varietat i riquesa, ordre i unitat, emoció i pensament, personalisme i impersonalitat, i terrenalitat i transcendència. Per a Ferrer, el món no és el fruit del trencament, l'esqueixament i la discòrdia perquè son efectes momen-

tanis i aparents que, a còpia d'esforç, s'esvaneixen per a revelar, malgrat tot, la profunda organicitat de tot. Tradició i modernitat son vasos comunicants que s'enriqueixen mútuament. Sense varietat i riquesa no pot haver-hi ordre i unitat. O dit d'una altra manera, sense varietat i riquesa l'ordre i la unitat son opacs, mecànics i estèrils. Emoció i pensament no estan a les antípodes sinó que es complementen necessàriament. La terrenalitat i la transcendència es compensen en un bell joc de tensions. Les oposicions binàries son, finalment, un miratge i una de les funcions o tasques del poeta és indicar el camí cap a la superació.

Cal recordar que el nostre poeta va néixer a l'Alcúdia de Crespins, comarca de la Costera, el 14 de novembre de 1943, cosa que significa que ha viscut en la seva pròpia carn una de les èpoques més difícils i turbulentes de la història del país: els anys de la duríssima i implacable postguerra dels triomfadors, els anys del mentider *desarrollismo* on el règim dictatorial intentava presentar una cara més amable a la comunitat internacional, els anys de la suposada fi del franquisme i la transició democràtica, els anys de la modernització del país a partir de la convergència amb Europa i l'ingrés a l'OTAN, i, finalment, els anys del desengany en veure les imperfeccions i defectes greus de la Transició. L'impacte del context històric ha deixat una marca indeleble a l'obra del nostre poeta que adeleradament aposta a favor de tot allò que afavoreix la continuïtat, la resistència i l'estabilitat. Per

aquesta raó, Ferrer s'oposa a molts dels aspectes del discurs poètic d'herència avantguardista com ara la fragmentació textual, els salts discursius, la disrupció o la irresolució. Però la continuïtat, la resistència i l'estabilitat mai s'assoleixen a partir d'un procés més o menys subtil o dissimulat de simplificació i reduccionisme. Pel nostre poeta, cal encarar-se amb la condició humana, la realitat i el món posant de relleu totes les seves llums i ombres.

Ferrer sempre acaba apostant per la vida, sempre acaba celebrant i cantant la vida perquè és un vitalista empedreït. Però és un vitalista autèntic i no un *faux* vitalista, aquella mena de felçot que troba justificacions per a tot i que tot li va bé. Ferrer és un vitalista agònic, és a dir, un vitalista que lluita, mitjançant la consciència moral, el pensament, la reflexió, la pregària, la meditació, la contemplació, la queixa, la crítica, la denúncia per assolir una aposta sòlida, sostenible i creïble a favor de la vida. En aquest sentit, la poesia de Ferrer ens remet a «*la peinture de la pensée*» del gran Blaise Pascal, «*Man Thinking*» de Ralph Waldo Emerson o la lírica reflexiva de Rainer Maria Rilke on no ens trobem davant de fets consumats sinó que anem resseguint el procés de pensament en viu i directe mentre pas a pas va assolint les seves fites.

També ens remet a la visió de la veritable poesia religiosa segons T. S. Eliot. Quan Eliot va publicar el seu gran poema «Dimecres de Cendra» l'any 1930, tots els crítics van córrer a constatar que era un gran poema religiós, però el poeta, en la seva correspon-

dència privada, ho va negar categòricament. Per a Eliot, el que la majoria de crítics entenia per poesia religiosa era una poesia que ho donava tot per fet i sabut i senzillament lloava les conclusions sense passar per cap procés que dugués a les conclusions. Per a Eliot, en canvi, la veritable poesia religiosa no dona mai res per sabut o fet sinó que sempre està en posició aspirant i anhelant.

Per una altra banda, el vitalisme de Ferrer es manifesta a nivell formal al llarg de la seva obra. La seva lloança de la vida es pot percebre fàcilment a través de tots els aspectes formals de la seva poesia: l'extraordinària riquesa lèxica, la bella complexitat sintàctica que pauta el ritme de les idees, la gran sensibilitat musical del ritme del vers, la presència constant d'un gran ventall d'efectes sonors i acústics, el gran arc de tons i veus, el gran registre de formats diferents, des del jueju oriental fins al poema llarg modern, la seqüència poètica, la cantata, el coral i un llarg etcètera. Tot aquest arsenal de recursos tècnics és, en el fons, un matisat cant a la immensitat de la vida, seguint l'alt exemple de vitalistes predecessors o coetanis com ara Joan Maragall, Agustí Bartra o Lluís Solà.

Un capítol a banda, però en paral·lel, seria la voluntat ecfràstica de l'obra de Ferrer, sobretot en el seu acostament a la música i les arts plàstiques. Respecte a la música, el nostre poeta s'ha proposat dues fites. La primera és superar definitivament la separació que tradicionalment ha existit entre poesia i música des del declivi del classicisme grecoromà i l'emergència de les

llengües europees i les seves corresponents tradicions literàries. I la segona és dotar la poesia, a través de la música, de l'altura contemplativa i conceptual que Arthur Schopenhauer va anomenar «el moment estètic». Pel que fa a la pintura, l'escultura i altres arts plàstiques, Ferrer ha intentat, amb resultats reeixits, reunir les arts en una síntesi significativa. Per al nostre poeta l'art és u i no una sèrie de compartiments estancs que es poden més o menys juxtaposar.

Aquesta noció que l'art és u també es fa extensiva al propi discurs poètic i literari. Al llarg de l'obra del poeta no costa gens resseguir la presència de les tres formes bàsiques que van establir els grecs i ens van llegar a la nostra tradició: poesia èpica, poesia dramàtica, poesia lírica. Amb el pas dels segles, les tres formes s'han anat distanciant i escindint del seu tronc comú. Per aquesta raó, a les edicions de poetes moderns i contemporanis com Thomas Hardy, Edwin Arlington Robinson, Robinson Jeffers, Louis Zúfolsky, Charles Olson o Charles Reznikoff trobem les seves obres presentades de manera compartimentada en blocs i no com a unitat orgànica infrangible. Trobem el mateix fenomen a la poesia catalana amb les obres de Joan Maragall, Josep M. de Sagarra o Agustí Bartra. Des de sempre, Ferrer ha volgut reunir en un discurs únic les diferents veus tradicionals de la poesia: l'impuls narratiu de l'èpica, l'alteritat de la veu dramàtica i la intimitat de la veu lírica.

Un altre vessant de la noció de la unitat de l'art és la profunda vinculació de la diacronia i la sincronia

a l'obra de Ferrer. Ferrer és un artista plenament de la seva època i del seu temps i, alhora, pertany plenament a la tradició occidental des dels seus inicis. La seva obra és una esplèndida síntesi d'actualitat i tradició. Molts lectors, crítics i estudiosos han malentès aquesta voluntat sintètica del nostre autor i han cregut que Ferrer és un autor més aviat anacrònic. Per a Ferrer la tradició és viva i constantment reactualitzable en qualsevol moment de l'actualitat. En aquest sentit, Ferrer rebutja la tendència al presentisme obsessiu que caracteritza el nostre món actual. L'art sempre ha de manifestar un profund caràcter dialògic entre passat i present, i aquesta síntesi potent sempre s'acaba abocant al futur, seguint el dictat de Gabriel Celaya de «*la poesía es un arma cargada de futuro expansivo*».

Un altre aspecte de la clara voluntat dialògica de l'obra de Ferrer és la seva quàdruple pertinença cultural, literària, intel·lectual i artística. Una quàdruple pertinença que opera en profunditat tot al llarg de la seva producció i de la seva actuació cívica i pública. Ras i curt, Ferrer és un autor cent per cent valencià, cent per cent català, cent per cent europeu i cent per cent universal.

Ferrer és un alt exemple de la superació de la gran problemàtica que, segons T. S. Eliot, dificultava greument l'evolució i el creixement de la poesia moderna. L'any 1921, a l'assaig-ressenya «*The Metaphysical Poets*», Eliot va encunyar el terme «*dissociation of sensibility*» per a precisar el seu diagnòstic. La «dissocia-

ció de la sensibilitat» significava la separació o escissió entre emoció i pensament que s'havia produït a la lírica europea després de l'època barroca. Al segle XVIII havia predominat el pensament i la raó i al segle XIX havia predominat l'emoció i el sentiment. El predomini de la raó deshumanitzava la poesia i el predomini del sentiment trivialitzava la poesia. Per a Eliot la poesia moderna del segle XX havia de superar aquesta fractura i assolir un discurs poètic reunificat de gran ambició intel·lectual i humana. Algunes de les veus més preclares de la poesia moderna i contemporània, com ara Eugenio Montale, Óssip Mandelstam, Fernando Pessoa, Giorgos Seferis o Louise Glück han seguit el dictat d'Eliot. L'obra d'Antoni Ferrer pertany, a ple dret, en aquest entorn de referents, per la seva inaturable exigència intel·lectual, el seu extraordinari sentit del transcendent i la seva insubornable humanitat.

La sensibilitat novament associada de Ferrer té un ingredient irreductible: la consciència moral incorruptible. La postura moral de Ferrer evoca certs comentaris del pensador Alain Badiou en una entrevista amb Christopher Cox i Molly Whalen, publicada a la revista *Cabinet* l'hivern de 2001-2002. Els dos entrevistadors van insistir perquè Badiou defineixi el seu concepte del mal, la idea que fonamenta el seu sistema ètic i moral. Al llarg de l'entrevista Badiou dona tres definicions clares. La primera és «El mal és el moment quan em falta la força per ser fidel al bé que m'empeny». La segona és «El mal és la interrupció

d'una veritat per part de les pressions d'interessos particulars o individuals». I la tercera és «El mal és allò que tendeix a debilitar o destruir un subjecte».

Ferrer, de manera exemplar, és una persona i un artista que no defalleix mai, passi el que passi, a l'hora de ser lleial al bé que l'anima. També és una persona i un artista que mai permet que interessos particulars o individuals s'anteposin a la veritat. I, finalment, és una persona i artista que s'ha passat la vida i la carrera constituint-se i construint-se com a subjecte íntegre.

Tenim davant nostre una nova oportunitat per endinsar-nos en l'obra poètica d'Antoni Ferrer i no l'hem de desaprofitar com hem fet fins ara. No existeixen en català obres més enriquidores i reptadores. Els guanys d'una lectura acurada de *POESIA COMPLETA 1979-2021* bé s'ho valen.

D. SAM ABRAMS

Sant Cugat del Vallès, 11 de setembre del 2021

PARTITURA LABERINT

(1984)